

YTTRANDE

Dnr S2016/06178/FS

Regeringskansliet
Socialdepartementet
103 33 Stockholm

Stockholm den 17 februari 2017

Betänkande Ökad insyn i välfärden (SOU 2016:62)

Sammanfattning

SPF Seniorerna stöder utredningens förslag att meddelarskydd ska införas även för anställda och uppdragstagare hos privata juridiska personer som utför verksamhet inom hälso- och sjukvården samt äldreomsorgen.

SPF Seniorerna stöder inte utredningens förslag att handlingsoffentlighet och arkivbestämmelser ska gälla privata utförare av verksamhet inom hälso- och sjukvården samt äldreomsorgen, av begränsad omfattning.

Allmänt

Det är av stort värde att medborgarna har största möjliga insyn i verksamheter som är finansierade av dem via staten, landsting och kommuner. Insyn ger möjlighet till ansvarsutkrävande och är en förutsättning för att förtroendet för den offentliga verksamheten upprätthålls.

Landsting och kommuner har möjlighet och skyldighet att skaffa sig insyn i enskild verksamhet som de finansierar (kommunallagen). Skyldigheten innefattar att träffa avtal om rätt till insyn. I hälso- och sjukvården har enskilda rätt till insyn i sin egen journal (patientdatalagen). Motsvarande gäller för omsorgstagare enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Utredningens förslag skulle därför kunna uppfattas som ett ifrågasättande av landstings och kommuners vilja eller förmåga att följa upp privat bedriven, och offentligt finansierad, verksamhet och utöva sin rätt till insyn i sådan verksamhet.

SPF Seniorerna

Hantverkargatan 25, Box 225 74, 104 22 Stockholm

Tel 08-692 32 50 info@spfseniorerna.se

Org nr 88 80 00-2830 Pg 607678-0 Bg 5959-0182

www.spfseniorerna.se

Samtidigt innebär en utökad insyn att det också tillskapas större möjlighet för den tredje statsmakten, de fria massmedierna, att även få inblick i privat bedriven offentligt finansierad verksamhet. Massmedial inblick är i sämsta fall den enda granskning som utförs då offentliga finansiären inte utövar den i tillräcklig grad eller omfattning. Förutsättningarna för sådan insyn bör därför underlättas.

6.3.2 Offentlighetsprincipen i offentligt finansierad, privat utförd välfärd

SPF Seniorerna stöder utredningens förslag att offentlighetsprincipen ska, med i vart fall de av utredningen föreslagna undantagen, införas hos privata aktörer som bedriver offentligt finansierad verksamhet inom hälso- och sjukvården samt omsorgen.

Förslaget innebär en principiellt viktig förändring som kommer att förbättra branschens öppenhet och genomskinlighet.

6.4.1 Fysiska personer

SPF Seniorerna delar utredningens bedömning att fysiska personer som bedriver offentligt finansierad verksamhet inom välfärden inte bör omfattas av offentlighetsprincipen.

För en enskild yrkesverksam person skulle offentlighetsprincipen riskera medföra orimliga kostnader och vara praktiskt svårhanterlig.

6.4.2 Juridiska personer som bedriver verksamhet av begränsad omfattning

SPF Seniorerna delar inte utredningens bedömning att några undantag för juridiska personer som bedriver offentligt finansierad verksamhet av begränsad omfattning inte bör införas.

Offentlighetsprincipens regler om hanteringen av allmänna handlingar – diarieföring, utlämning, sekretessbedömning, skyndsamhet och arkivering – medför en administrativ börda som kan negativt påverka såväl de små verksamhetsutförarna som deras vård- och omsorgstagare. Kostnaderna för verksamheten kan öka orimligt och utförarna kan avstå från att träffa avtal med en offentlig finansiär. Högre kostnader riskerar att ta resurser ifrån kärnverksamheten och drabbar i förlängningen den offentliga finansiären.

6.4.3 Idéburna verksamheter

SPF Seniorerna delar inte utredningens bedömning att några undantag för privata aktörer som bedriver idéburna verksamheter inte bör införas.

Samma anledningar som nämns ovan under 6.4.2 om små verksamhetsutförare gäller de privata aktörer som bedriver idéburna verksamheter.

Därutöver finns tungt vägande skäl i de idéburna organisationernas autonomi från det allmänna. I tillägg till de offentliga medlen använder idéburna verksamheter andra medel och ideella insatser. Det torde vara komplicerat att i en och samma ekonomi hålla isär handlingar och medel från olika källor och därmed bevara de icke offentliga källornas anonymitet. Det kan till exempel gälla vid arv och gåvor där bidragsgivaren vill förbli obemärkt.

6.5.1 Särskilda undantag för privata utförare som bedriver verksamheter som utgör hälso- och sjukvård samt omsorg

SPF Seniorerna delar inte utredningens bedömning att några särskilda undantag för enskilda juridiska personer som bedriver offentligt finansierad verksamhet som utgör hälso- och sjukvård inte bör införas.

SPF Seniorerna stöder inte utredningens förslag att offentlighetsprincipen för enskilda juridiska personer som bedriver offentligt finansierad omsorgsverksamhet endast ska omfatta verksamheter som utgör bistånd enligt socialtjänstlagen avseende barn och unga, äldre personer, personer med funktionsnedsättning eller personer med missbruksproblem.

Samma anledningar som nämns ovan under 6.4.2 om små verksamhetsutförare gäller de juridiska personer som bedriver offentligt finansierad verksamhet som utgör hälso- och sjukvård samt omsorg.

6.6 Ökad insyn på annat sätt än genom offentlighetsprincipen

SPF Seniorerna delar inte utredningens bedömning att det inte föreligger några principiella skäl för att öka insynen på något annat sätt än genom offentlighetsprincipen.

Reglering av insynen genom avtal eller att lämna till de privata aktörerna själva att bestämma behöver inte innebära osäkerhet. Möjligheten till insyn måste därför inte regleras i lag.

6.7 Offentlighetsprincipen införs genom nya bestämmelser i offentlighets- och sekretesslagen

SPF Seniorerna stöder utredningens förslag att offentlighetsprincipen ska införas genom nya bestämmelser i offentlighets- och sekretesslagen.

6.7.1 Privata utövare som bedriver verksamheter som utgör hälso- och sjukvård samt omsorg

SPF Seniorerna stöder inte utredningens förslag att juridiska personer som bedriver offentligt finansierad hälso- och sjukvård samt omsorg ska jämföras med myndigheter vid tillämpningen av nämnda lag.

6.8 Meddelarskydd ska införas

SPF Seniorerna stöder utredningens förslag att meddelarskydd för anställda och uppdragstagare ska gälla även för anställda och uppdragstagare hos sådana enskilda juridiska personer som omfattas av offentlighetsprincipen genom de föreslagna bestämmelserna i 2 kap. 3 a – c §§ offentlighets- och sekretesslagen.

Införande av meddelarskydd är en principiellt viktig reform. Särskild praktisk betydelse kommer meddelarskyddet ha i större verksamheter.

När det gäller små verksamheter kan praktiken vara en annan. Meddelarfrihet och meddelarskydd i sådana sammanhang riskerar att utgöra en chimär. I praktiken har inte en visselblåsare i en liten verksamhet något anonymitetsskydd, eftersom alla i en trängre krets känner alla. I realiteten finns inte heller något skydd mot sanktioner från arbetsgivarens eller uppdragsgivarens sida, oavsett om denne i sin tur skulle riskera att drabbas av sanktioner. Det finns tyvärr alldeles för många fall då just visselblåsaren dragit det kortaste strået. Trots det sagda delar vi utredningens principiella hållning.

6.9.1 Sekretessprövning, beslut och överklagande

SPF Seniorerna stöder inte utredningens förslag om sekretessprövning, beslut och överklagande.

Se ovan under 6.4.2.

Vidare menar vi att det kommer att krävas stora utbildningsinsatser för att få detta att fullt ut fungera så som lagstiftningen anger.

6.10.1 Tystnadsplikt enligt speciallagar

SPF Seniorerna stöder utredningens förslag att det införs en erinran om att offentlighets- och sekretesslagen gäller i privata aktörers verksamhet i bestämmelserna om tystnadsplikt i patientsäkerhetslagen och socialtjänstlagen.

6.10.2 Arkivlagen

SPF Seniorerna stöder inte utredningens förslag att privata utförare som bedriver offentligt finansierad verksamhet inom hälso- och sjukvård och omsorg ska tillämpa arkivlagen, att kommunala arkivmyndigheter ska vara arkivmyndighet för verksamhet som överlämnats till privata utförare och därmed ha tillsyn över dessa samt att kommun och landsting ska ges rätt att meddela föreskrifter om arkiven och om avgifter för tillsyn och förvaring av övertagna arkiv.

6.10.6 Brukares rätt att ta del av handlingar i sin personakt med mera

SPF Seniorerna stöder utredningens förslag att tillämpningsområdet av 7 kap. 4 § SoL, 23 c § LSS och 8 kap. 2 § PDL ska begränsas till enskilda verksamheter i vilka offentlighetsprincipen inte är tillämplig.

Om en brukare med stöd av offentlighetsprincipen begär att få del av sin personakt etc. i allmän verksamhet, ska en sekretessprövning göras. I dessa fall tillämpas bl.a. 12 kap. 1 § OSL. Den bestämmelsen innebär normalt att personakten kan lämnas ut till den enskilde.

Vi delar utredningens uppfattning att det saknas anledning att ha en överlappande möjlighet till insyn, men varnar samtidigt för att den aktuella formuleringen skulle kunna missförstås på det sättet att brukare eller patient inte har rätt ta del av sin journal.

6.10.7 Avgiftsförordningen

SPF Seniorerna stöder utredningens förslag att enskilda juridiska personer som avses i 2 kap. 3 a–c §§ offentlighets- och sekretesslagen ska tillämpa bestämmelserna i 15–19 och 22–24 §§ avgiftsförordningen (1992:191).

Det är viktigt för patienter, användare och massmedia att det klart framgår om och i så fall vad kostnaden är för att få ut handlingar även av privata aktörer. Detta underlättas av förslaget att avgiftsförordningen ska tillämpas av enskilda juridiska personer.

Förslaget till utformningen av nya andra stycket av 1 a § i förordningen bör formuleras om så att de anges att även enskilda juridiska personer omfattas men bara såvitt avser angivna paragrafer. Kanske bör det även anges att vad som anges om myndigheter i dessa paragrafer även ska gälla för enskilda juridiska personer, till exempel rätten att i vissa fall justera avgiften som anges i 16 §.

6.12 Ikraftträdande

SPF Seniorerna stöder utredningens förslag att bestämmelserna om att offentlighetsprincipen ska gälla hos privata aktörer ska träda i kraft den 1 januari 2019 samt att handlingar som kommit in till eller upprättats hos enskilda juridiska personer som avses i 2 kap. 3 a–c §§ offentlighets- och sekretesslagen fram till denna dag inte ska omfattas av reformen.

Vi delar utredningens bedömning om behovet av generös karenstid för de privata aktörer som omfattas av de nya reglerna. Det kommer att ta tid att lära sig dem och att anpassa verksamheterna därefter. Det är rimligt att äldre handlingar som kommit in eller upprättats före ikraftträdandet, inte ska omfattas av nya reglerna.

I detta ärende har förbundsstyrelsen beslutat. Martin Engman, samhällspolitisk chef, har varit föredragande. I den slutliga handläggningen har också sakkunnig Jan Vikenheim deltagit.

Christina Rogestam
Förbundsordförande